

4-Mavzu: Chaqaloqlar kiyimlari turlari haqida umumiy ma'lumot

Chaqaloqlar kiyimlarining asos chizmalarini chizish

Reja:

1. Chaqaloqlar kiyimlari haqida ma'lumot.
2. Chaqaloq bolalar yaktakchasi asos chizmasini chizish.
3. Chaqaloq bolalar qalpoqchasi asos chizmasini chizish

Tayanch so'zlar: chaqaloq, yaktakcha, qalpoqcha, gazlama, andaza.

1. Chaqaloqlar kiyimlari haqida ma'lumot

Bolalar kiyimini loyihalash bolalarning jismoniy rivojlanishi, psixologiyasi, fiziologiyasi va pedagogika sohasida maxsus bilimlarni talab qiladi. Bolalar kiyimi o'zining ko'rkamligi, chiroyli bichimi, rangi, guli va strukturasi jihatidan to'g'ri tanlanganligi bilan kishi harakatiga erkinlik yarata berishi lozim. Bolalar kiyimining tarbiyaviy roli ham muhim ahamiyatga egadir. Chiroyli kiyim bola kayfiyatini ko'taradi, ozodalikka, sarishtalikka o'rgatadi.

Bolalar kiyimining formalari va modalari tobora ko'payayotganligi katta yoshdagi kishilar kiyimlarining turlari hamda formalari ko'payishi bilan chambarchas bog'liq.

Hozirgi bolalar kiyimining asosiy sifat ko'rsatkichlaridan biri uning funktsionalligidir. Kiyimning funktsionalligi kompleks tushuncha bo'lib, kiyimning konstruktiv va estetik xarakteristikasini, unga qo'yiladigan fiziologik, sotsial va texnologik talablarni o'z ichiga oladi.

Bolalar kiyimini siluetini va geometrik shaklini tanlashda, avvalo ularning tana proporsiyalarini e'tiborga olish lozim.

Bolalar kiyimlari:

I-chaqaloqlar kiyimi;

II-yasli yoshdagi bolalar kiyimi;

III-maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalar kiyimi;

IV-kichik maktab yoshdagi bolalar kiyimi;

V-o'smirlar va katta maktab yoshdagi bolalar kiyimiga bo'linadi.

Chaqaloqlar kiyimlari yangi tug'ilgan bolalar uchun mo'ljallangan maxsus kiyimlardir. Ular chaqaloqlarning nozik terisini himoya qilish, qulaylik yaratish va issiqlikni saqlash uchun ishlab chiqiladi. Chaqaloqlar kiyimlari tabiiy matolardan tayyorlanib, yumshoq, havoni o'tkazuvchi va allergiyaga sabab bo'lmaydigan bo'lishi kerak.

Chaqaloqlar kiyimlari quyidagi turlarga bo'linadi:

- ichki kiyimlar – bodi, yaktakcha, mayka va bezi o'rnini bosuvchi maxsus kiyimlar;
- ustki kiyimlar – kombinezon, kostyum, kurtka va qalin kombinezonlar;
- bosh kiyimlar – qalpoqcha, shlyapa, sharfli qalpoqchalar;
- aksesuarlar – qo'lqop, paypoq va boshqa himoya vositalari.

Kiyimlar chaqaloqning yoshi, fasl va foydalanish maqsadiga qarab tanlanadi.

Chaqaloqlar kiyimi (kunduzi va kechasi kiyiladigan ko'ylak, trusik, pijama va boshqalar) yengil, qulay, havoni yaxshi o'tkazadigan, issiq tutadigan, gigroskopik bo'lishi lozim. Ichki kiyim bolaning erkin nafas olishiga, badanda qonning harakatlanishiga xalaqit bermaydigan bo'lishi kerak. Chaqaloqlar kiyimini –

yaktakcha ko'ylak, kofta, qalpoqchani mumkin qadar kamroq chok solib tikish kerak. Yaktakchani yoqa o'miziga adip tutiladi, adip kiyimning o'ng tomoniga qayirib tikiladi. Chaqaloqlar yaktakchasining yo oldi, yo orqasi ochiq bo'ladi. Yaktakchaga mutloq tugma qadalmaydi, uning barlari tasma yoki lenta bilan boylanadi.

Bolalar kiyimi kunduzi yoki kechasi kiyilishiga, mavsumga hamda bolaning yoshiga qarab, turli gazlamalardan (batist, paxmoq gazlama, bumazeya, surp va shu kabi mayin gazlamamalardan) tikiladi. Bolalar kiyimiga ishlatiladigan gazlama miqdori kiyimning kengligi va uzunligiga qarab belgilanadi, bunda gazlamaning ikki buklangan holda bichilishini va chok haqi tashlab ketish zarurligini ham hisobga olish kerak. Trusik, plavka (cho'milganda kiyiladigan kalta trusik), uzun pochali ishton va pijama shimi gazlama buyum orqa yarmining uzunligiga qarab ikki baravar ko'proq olinadi. Bichish vaqtida gazlama bo'yiga ikki buklanishi va andaza detallari gazlamaning taxiga to'g'rilab qo'yilishi lozim.

Tavsiya etilayotgan chaqaloqlar yaktakchasi va qalpoqchasi paxta tolali gazlamadan tikiladi. Paxta tolali gazlamalar namlikni oson yutadi va tez quriydi, yaxshi yuviladi, dazmol qilishda yuqori temperaturaga chidamli. Shuning uchun bu turdagi gazlamalar bolalar kiyimlarini tayyorlashda keng qo'llaniladi.

Bichishdan oldin paxta tolali gazlamalar namlanadi va quritiladi, lekin quritib yubormasdan, ipni bo'y yo'nalishda dazmollanadi. Bichilgan, tayyorlangan gazlamani stolga joylashtiriladi. Kiyimlarni bichishda ko'proq gazlamani buklab o'ngi tarafini ichkariga qilib qo'yiladi. Andazalar bu holda yarim bo'laklarni bajaradi.

Gazlamaga andazani joylashtirganda tanda ipi bo'yi yo'nalishiga va gazlamadagi rasmga ahamiyat berish kerak.

Bo'y yo'nalishi andaza asosiy bo'laklarida yo'nalishni ipni bo'yiga joylashtiriladi, chunki eniga bichilsa, bo'laklar cho'zilib ketadi. Hamma andaza bo'laklarda «Bo'ylama ip» deb belgilanadi, agar ziyr kesilgan bo'lsa ip bo'yi cho'zilmaydi, shundan ip bo'yi yo'nalishini belgilaydi.

Andazalar gazlama ustiga joylashtiriladi. Konturlari bo'ylab o'tkir charxlangan bo'r, yoki quruq sovun bo'lagi bilan chiziladi. Bunda avval uzun chiziqlar so'ngra kalta to'g'ri va egri chiziqlar, burchaklar, belgilangan holda chiziladi. Chok uchun qo'shimcha miqdori aniqlab olingach, ikkinchi bo'rlama chiziqlar chiziladi. So'ngra andazalar gazlama ustidan olinadi. Gazlamani ikkinchi bo'rlangan chiziq bo'ylab kesiladi.

Chaqaloq bolalar yaktakchasi asos chizmasini chizish

Yaktakcha – chaqaloqlar uchun eng qulay va muhim kiyimlardan biri bo'lib, ichki kiyim sifatida ishlatiladi. U yumshoq va nafas oluvchi matodan tikiladi.

Andaza chizmasini chizishda quyidagi jadvaldan foydalanish kerak.

4.1-jadval

Yaktakcha chizmasini chizish uchun zarur o'lchamlar

№	O'lchov belgisi	O'lchov nomi	1-2 oylikda o'lchov, sm	2-6 oylik o'lchov, sm	6 oylikdan 1 yoshgacha o'lchov, sm

1	Uyak	Yaktakchanning uzunligi	24	26	28
2	Kyak	Yaktakchanning kengligi	26	28	32

Andaza chizmasini chizish.

ABDE to'rtburchagi chiziladi

Yaktakchanning uzunligi. AE va BD vertikal chiziqlarining uzunligi 26 sm ga teng (yaktakchanning o'lchab olingan uzunligi).

Yaktakchanning kengligi. AB va DE gorizontal chiziqlarining uzunligi 14 sm ga teng (yaktakcha kengligining $1\frac{1}{2}$ qismi, ya'ni $28:2=14$ sm).

Yoqaning orqa o'zimi. B nuqtadan chapga 4 sm o'lchab. S nuqta qo'yiladi. B nuqtadan pastga 1 sm o'lchab (barcha razmerlar uchun) S₁ raqami qo'yiladi. S₁ nuqtasi S nuqtaga botiq egri chiziq yordamida tutashtiriladi.

Yoqaning oldingi o'mizi. B nuqtadan pastga 5 sm o'lchab (barcha razmerlar uchun), S₂ nuqta qo'yiladi. S₂ nuqta S nuqtaga botiq egri chiziq yordamida tutashtiriladi.

Yengning uzunligi. Gorizontal chiziq A nuqtadan chapga 8-10 sm (barcha razmerlar uchun) uzaytirilib P nuqta qo'yiladi.

Yengning kengligi. P nuqtadan pastga 10-12 sm uzunlikda tik chiziq tushirib, uchiga P₁ harfi qo'yiladi. P₁ nuqtadan o'ngga gorizontal chiziq chizilib, uning AE chiziq bilan kesishgan nuqtasi P₂ bilan belgilanadi.

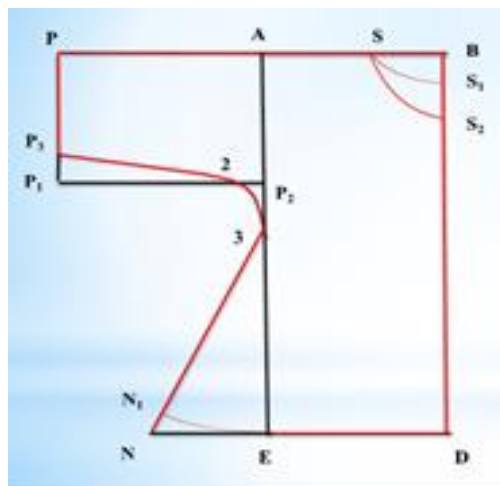
Qo'ltiq choki tushadigan chiziq. P₁ nuqtadan yuqoriga 1sm (barcha razmerlar uchun) o'lchab, P₃ nuqta qo'yiladi. P₂ nuqtadan chapga 2 sm o'lchab, 2 raqami, pastga 3 sm o'lchab, 3 raqami qo'yiladi. P₃, 2 va 3 nuqtalar egri chiziq yordamida tutashtiriladi. Bu qo'ltiq osti chizig'i bo'ladi.

Yon chok va yaktakchanning etagi. Gorizontal chiziq E nuqtadan chapga 2sm uzaytirilib, chiziq uchiga N harfi qo'yiladi. N nuqta 3 nuqtasiga chiziq yordamida tutashtiriladi.

4.2-jadval

Chaqaloqlar yaktakchasi asos chizmasini chizish bo'yicha texnologik xarita

T/r	Chizmadagi belgi	Kesim yo'nalishi	Hisoblash formulasi	Natija, sm
1	ABDE			
2	AE=BD	pastga	Uyak	26
3	AB=ED	o'ngga	Kyak:2=28:2	14
4	BS	chapga		4
5	BS ₁	pastga		1
6	BS ₂	pastga		5
7	AP	chapga	8-10	8
8	PP ₁	pastga	10-12	10
9	P ₁ P ₃	yuqoriga		1
10	P ₂ 2	chapga		2
11	P ₂ 3	pastga		3
12	P ₃ , 2, 3		nuqtalar tutashtiriladi	
13	EN	chapga		2
14	NN ₁			2

4.1-rasm. Yaktakcha konstruksiya chizmasi

3. Chaqaloqlar qalpoqchasi asos chizmasini chizish

Qalpoqchaning andazasini bo'yiga ikki buklangan gazlama ustiga qo'yib, chetidan chizib chiqiladi. Atrofidan 1 sm chok haqi tashlab bichiladi. Qalpoqchani sidirg'a va bezakli qilib tikish mumkin. Bezak uchun to'r, volan, lenta ishlatiladi.

Qalpoqchaning tepa va ensa qismini qaytarma chok yoki bostirma chok solib tikish mumkin. Bog'ichi lentadan qilinadi.

1- qalpoqcha

2-qalpoqcha

4.2-rasm. Chaqaloq bolalar qalpoqchasi

4.3-jadval

Qalpoqcha chizmasini chizih uchun zarur o'lchamlar

№	O'lchov belgisi	O'lchov nomi	O'lchov, sm
1	Uqal	Qalpoqchaning uzunligi (peshananing o'rtasidan bo'yin umurtqasigacha bo'lgan oraliq o'lchanadi)	20
2	Cqal	Boshning peshana ustidan o'lchangan yarim aylanasi	18

1-qalpoqchanning yon tomoni

ABDE to'g'riburchagi chiziladi.

Qalpoqchanning uzunligi. AE va BD vertikal chiziqlarining uzunligi 13 sm ga teng (bosh yarim aylanasi $\frac{1}{2}$ qismiga barcha razmerlar uchun 4 sm qo'shiladi, ya'ni $18:2+4=13$ sm)

Qalpoqchanning kengligi. AB va ED gorizontal chiziqlarining uzunligi 11 sm ga teng (bosh yarim aylanasi $\frac{1}{2}$ qismiga barcha razmerlar uchun 2 sm qo'shiladi, ya'ni $18:2+2=11$ sm).

Chok tushadigan chiziq. AB va BD chiziqlarning har biri teng ikki qismga bo'linadi, bo'lish nuqtalari N va N₁ harflari bilan belgilanadi. B nuqtadan burchakni teng o'rtasidan bo'ladigan qilib 2,5 sm uzunlikda chiziq chiqarib, B₁ raqami qo'yiladi.

D nuqtadan chapga 2sm o'lchab, N₂ nuqta qo'yiladi. A nuqtadan pastga 1 sm o'lchab, N₃ nuqta, bu nuqtadan chapga 1sm o'lchab, N₄ nuqta qo'yiladi. N₄ nuqtadan N₃, N, B₁ va N₁ nuqtalar orqali N₂ nuqttagacha chiziq tortiladi, bu chok tushadigan chiziq bo'ladi.

Ensa chizigi. N₄ nuqtadan pastga E nuqta orqali 1sm uzunlikda chiziq tushirib, E₂ nuqta qo'yiladi. E₂ nuqta bilan N₂ nuqta o'zaro tutashtiriladi.

Qalpoqchanning tepa qismi.

ABDE to'g'ri burchagi chiziladi.

Qalpoqchanning uzunligi. AB va ED gorizontal chiziqlarining uzunligi 20 sm ga teng (Qalpoqchanning o'lchab olingan uzunligi).

Qalpoqchanning kengligi. AE va BD vertikal chiziqlarining uzunligi 9 sm ga teng (bosh yarim aylanasi $\frac{1}{2}$ qismi ya'ni $18:2=9$ sm).

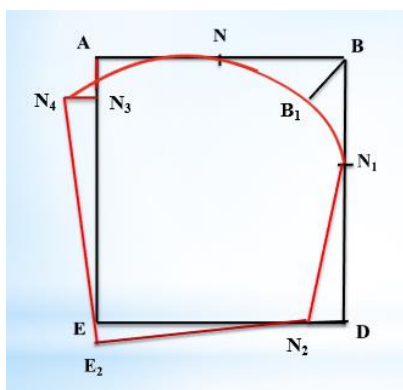
Chok tushadigan chiziq. AB va ED chiziqlarining har biri teng ikki qismga bo'linib, bo'lish nuqtalari N va N₁ bilan belgilanadi. A va B nuqtalardan pastga 1sm dan o'lchab, A₁ va B₁ nuqtalari qo'yiladi. A₁ va B₁ nuqtalari N nuqta orqali bir-biriga tutashtiriladi. E va B nuqtalardan yuqoriga 2sm dan o'lchab, E₁ va D₁ nuqtalari qo'yiladi. E₁ va D₁ nuqtalari N₁ nuqta orqali bir-biriga tutashtiriladi.

4.4-jadval

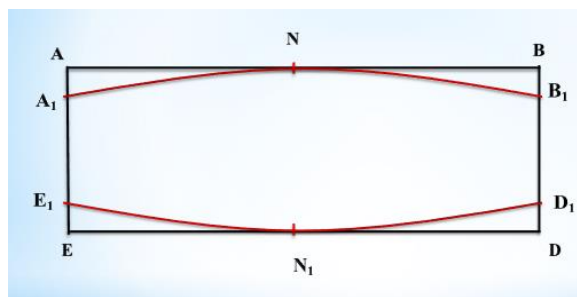
Chaqaloq bolalr 1-qalpoqchasini chizish bo'yicha texnologik xarita

T/r	Chizmadagi belgi	Kesim yo'nalishi	Hisoblash formulasi	Natija, sm
<i>Qalpoqchanning yon tomoni</i>				
1	ABDE		-	-
2	AE = BD	pastga	$C_{bosh}:2+4=18:2+4$	13
3	AB = ED	o'ngga	$C_{bosh}:2+2=18:2+2$	11
4	N		AB:2	
5	N ₁		BD:2	
6	BB ₁	burchak bissektrisasi	2,5	2,5
7	DN ₂	chapga	2	2
8	AN ₃	pastga	1	1
9	N ₃ N ₄	chapga	1	1
10	N ₄ , N, B ₁ , N ₁ , N ₂			

11	EE ₂	pastga		1
12	N ₄ , E, E ₂ , N ₂			
Qalpoqchaning tepa qismi				
13	ABDE		-	-
14	AB, ED	o'ngga	Uqal	20
15	AE, BD	pastga	Cbosh :2=18:2	9
16	N, N ₁		AB:2; ED:2	
17	AA ₁ ; BB ₁	pastga		1
18	EE ₁ ; DD ₁	yuqoriga		1
19	A ₁ , N, B ₁			
20	E ₁ , N ₁ , D ₁			

a) qalpoqchaning yon tomoni

b) qalpoqchaning tepa qismi

4.3-rasm. Chaqaloqlar qalpoqchasi (1-qalpoqcha) asos chizmasi

2-Qalpoqchaning tepa qismi.

ABDE kvadrati chiziladi. Kvadrat tomonlari 12 sm ga teng (bosh yarim aylanasi 1/2 qismiga barcha razmerlar uchun 3sm qo'shiladi, ya'ni 18:2+3=12 sm)

Chok tushadigan chiziq. A va B nuqtalardan burchakni teng o'rtasidan bo'ladigan qilib 2 sm uzunlikda chiziqlar chizilib, chiziqlar uchiga N hamda N₁ harflari yoziladi; E nuqtadan o'ngga, D nuqtadan esa chapga 2 sm dan o'lchab, N₂ va N₃ nuqtalar qo'yiladi. AE, AB va BD chiziqlarining har biri teng ikki qismga bo'linadi, bo'lish nuqtalari N₄, N₅ va N₆ harflari bilan belgilanadi. N₂, N₄, N, N₅, N₁, N₆ va N₃ nuqtalar orqali chiziq tortiladi, bu tikish chizig'i, ya'ni chok tushadigan chiziq bo'ladi.

Ensa chizig'i. ED chizig'i teng ikki qismga bo'linadi, bo'linish nuqtasi N₇ bilan belgilanadi, N₇ nuqtadan yuqoriga to'g'ri burchak hosil qilib 0,5 sm o'lchab, N₈ nuqta qo'yiladi. N₂ nuqta N₈ nuqta orqali N₃ nuqtaga chiziq yordamida tutashtiriladi.

2-qalpoqchaning yon qismi.

ABDE to'g'ri burchagi chiziladi.

Qalpoqchaning uzunligi. AB va ED gorizontaal chiziqlarining uzunligi 16 sm ga teng (qalpoqcha tepa qismining o'lchangan uzunligi).

Qalpoqchanning kengligi. AE va BD vertikal chiziqlarining uzunligi 9 sm ga teng (bosh yarim aylanasi $1\frac{1}{2}$ qismi, ya'ni $18:2=9$ sm).

Chok tushadigan chiziq. A nuqtadan burchakni teng o'rtasidan bo'ladigan qilib 1sm uzunlikda chiziq chiqarib, uchiga N harfi qo'yiladi.

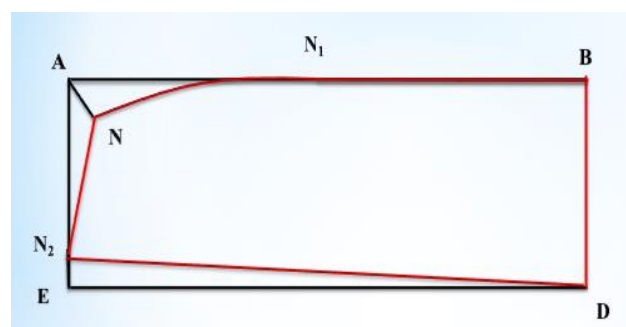
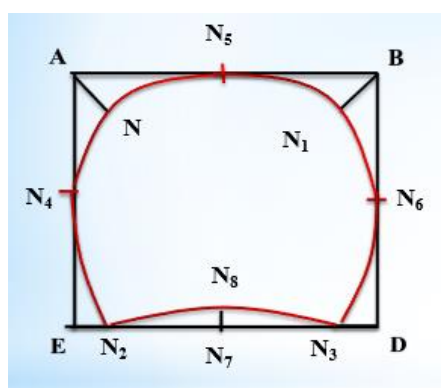
AB chizig'i teng ikki qismga bo'linadi. Bo'linish nuqtasi N_1 bilan belgilanadi. N nuqta N_1 nuqta bilan tutashtiriladi, bu chok tushadigan chiziq bo'ladi.

Ensa cizig'i. E nuqtadan yuqoriga 1sm o'lchab, N_2 nuqta qo'yiladi; N_2 nuqta D va N nuqtalarga tutashtiriladi.

4.5-jadval

Chaqqaloq bolalar 2-qalpoqchasini chizish uchun texnologik xarita

T/r	Chizmadagi belgi	Kesim yo'nalishi	Hisoblash formulasi	Natija, sm
<i>Qalpoqchanning tepa qismi</i>				
1	ABDE		$C_{bosh}:2+3=18:2+3$	12
2	$AN=BN_1$	bissektrissa	2	2
3	$EN_2 = DN_3$	chapga, o'ngga	2	2
4	N_4		AE:2	6
5	N_5		AB:2	6
6	N_6		BD:2	6
7	N_7		ED:2	6
8	N_7N_8	yuqoriga	0,5	0,5
9	$N_2, N_4, N, N_5, N_1, N_6, N_6, N_8$		nuqtalar tutashtiriladi	
<i>Qalpoqchanning yon tomoni</i>				
10	$AB = ED$	o'ngga	Uq	16
11	$AE = BD$	pastga	$C_{bosh}:2=18:2$	9
12	AN	bissektrisa		1
13	AN_1		$AB:2 = Uq = 16:2$	8
14	EN_2	yuqoriga		1
15	N_2, N, D		nuqtalar tutashtiriladi	

a) qalpoqchanning tepa qismi

b) qalpoqchanning yon tomoni

4.4-rasm. Chaqqaloqlar qalpoqchasi (2-qalpoqcha) asos chizmasi

NAZORAT SAVOLLARI

1. Qalpoqcha andazasini tayyorlash uchun qanday o'lchamlar kerak bo'ladi?
2. Chaqaloqlar kiyimlari uchun material tanlashda nimalarga e'tibor beriladi?
3. Chaqaloqlar kiyimlariga qanday gigiyenik va estetik talablar qo'yiladi?